

ZA CÍSAŘE PÁNA

MICHAL
DLOUHÝ

PRAGO LINE
EDICE OTISKY

Michal Dlouhý

**ZA CÍSAŘE
PÁNA**

Praha 2013

Nakladatelství Jindřich Kraus – PRAGOLINE

© JUDr. Michal Dlouhý, Ph.D., 2013
© Nakladatelství Jindřich Kraus – PRAGOLINE 2013

Kniha *Za císaře pána*, na rozdíl od předchozích deseti knih Michala Dlouhého pojednávajících o četnictvu převážně v období tzv. První republiky, zavádí čtenáře, do pro nás méně známého období monarchie.

Název knihy může být poněkud zavádějící. Autorovým záměrem nebylo popsat činnost četnictva a oběti přinesené jednotlivými četníky ve prospěch monarchie, tedy pro císaře pána, nýbrž seznámit čtenáře s počátky existence četnictva na našem území, které se datují do období monarchie představované právě císařem. Císař František Josef I. byl vzhledem k délce svého panování považován za téměř nesmrtelného. Jedno je však jisté, že byl ve svém vyšším věku císař pán vnímán jako symbol říše, byl všeobecně respektován, ale i oblíben.

Na monarchistické období našich dějin panují různé názory. Možná je to tím, že po něm následující režimy monarchii zavrhovaly. Přesto je období vlády císaře Františka Josefa I. často označováno za zlatý věk českého národa, samozřejmě s výjimkou let světové války. Svědčí o tom právě určitá nostalgie, s níž se stále častěji například v hostincích objevují obrazy a další artefakty s portrétem císaře pána.

I když s obrazem císaře pána v hostinci U Kalicha byly onehdá spojeny pěkné nepřijemnosti a oplétačky se státní tajnou policií...

Je třeba si uvědomit, že státem budované a financované četnictvo prošlo v monarchistickém období své existence přerodem z ryze vojenské organizace, která se postupně přizpůsobila orgánům státní správy a samosprávy. Do boje se zločinem byly zaváděny jednotlivé právě se rodící kriminalistické metody a prostředky.

Autor se ve dvou tuctech povídek snaží poodhalit roušku tajemství, kterou je ještě stále zastřeno toto období historie bezpečnostních složek na našem území.

Přeji knize spoustu spokojených čtenářů.

Tomáš Töpfer
herec a spolumajitel hostince U Kalicha

PÁR ŘÁDEK ÚVODEM

Vznik a počátky fungování **četnictva čili žandarmerie** na našem území jsou nerozlučně spjaty s monarchií představovanou osobností císaře Františka Josefa I.

Za císaře pána byly položeny základy organizace pečující po téměř celé jedno století o veřejný pořádek a bezpečnost. Za účelem úspěšného boje se zločinem se postupně začaly vyvíjet jednotlivé kriminalistické disciplíny, které jsou ostatně využívány dodnes.

Gens d'armes byl původní francouzský název vojensky organizované formace za úkol zajišťování veřejné bezpečnosti, a to už od dob Velké francouzské revoluce. Napoleon Bonaparte tyto formace zdokonalil a zavedl je na všech podmaněných územích. Jedním z takových území se roku 1805 stala i Lombardie, tehdejší součást napoleonského království italského.

Po Vídeňském kongresu v roce 1815 připadla Lombardie do područí habsburské monarchie. Ta převzala kromě tamních vojenských formací, které začlenila do své armády, i **Gendarmerie-Regiment (Četnický pluk)** čítající více než tisíc mužů. Pluk měl nadále v dobách míru na území Lombardie a Jižního Tyrolska udržovat veřejný pořádek a bezpečnost. Za války plnil úkoly vojenské policie. Četnický pluk byl tvořen pěším a jízdním mužstvem, byl podřízen příslušnému územnímu vojenskému velitelství a jeho organizace odpovídala podmínkám armády, byť s určitými odlišnostmi. Vnitřně byl členěn na eskadrony, křídla, čety, sekce a brigády.

Revoluční rok 1848 přinesl řadu změn do života monarchie, která si stále více uvědomovala potřebu upevnění svých základů. Po lombardském vzoru byl v roce 1849 zřízen **Četnický pluk pro Uhry**. V téže době byla z podnětu premiéra knížete Felixe Schwarzenberga zřízena komise k posouzení využitelnosti lombardské organizace četnictva pro území celé monarchie.

Již 30. května 1849 podal ministr vnitra Alexander von Bach císaři Františku Josefu I. návrh ve věci nezbytnosti zřízení četnictva v celém rozsahu Císařského Domu. Císař ještě týž den schválil předložený návrh na zřízení zemského četnictva. Jeho rozhodnutí bylo potvrzeno následně vydaným císařským nařízením, které ministra vnitra zmocnilo k předložení návrhu zákona o četnictvu.

Bachův návrh byl dopodrobna propracovaný. Stal se předlohou *Prozatímního organického zákona o četnictvu v císařství Rakouském* vydaného pod č. 19/1850 ř.z. dne 18. ledna 1850. Rakouské četnictvo bylo dle preambule uvedeného zákona vojensky organizovaným strážním sborem určeným „*aby udržovalo na všechny strany bezpečnost, pokoj a pořádek, aby dle možnosti předešlo a zabraňovalo nastávající přerušení všeho toho, jakož i všeliká přestoupení zákona nebo, kdyby se přestoupení nějaké přece událo, by stav zákonní opět zřídilo a rušitele pokoje nebo přestupce zákona dostavilo; konečně aby napomáhalo k vykonávání vrchnostenských nařízení a vůbec ve skutek uvádělo všeliká opatření, týkající se bezpečnosti, kteráž jsou v tomto zákoně a v služební instrukci pro četnictvo, jakožto zvláštní povinnosti vytknuta.*“.

Ještě téhož roku postupně vzniklo šestnáct četnických pluků podřízených říšskému ministerstvu války. Avšak v některých ohledech bylo četnictvo vzhledem k charakteru stanovených úkolů podřízeno ministerstvu vnitra. V čele veškerého četnictva stála četnická generální inspekce, jejímž představitelem byl polní podmaršál svobodný pán Johann Franz Kempen von Fichtenstamm. Jednotlivé četnické pluky byly dislokovány v různých částech monarchie. Nesly pořadové číslo a označení místa působení. Například ve Vídni sídlil Četnický pluk č. 1, v Čechách působil Četnický pluk č. 2, na Moravě a ve Slezsku působil Četnický pluk č. 3 a v severní části Uher působil Četnický pluk č. 5. Pluk tvořilo zhruba 1000 pěších a jízdních četníků. Vnitřně se členil na eskadrony, křídla, čety a sekce jako u lombardského pluku a dále se však členil na desátnictva a **stanice** o 3 až 4 mužích.

Pokud četnictvo obdrželo oznámení o přestoupení zákonů, nebo samo takové přestoupení zjistilo, mělo za povinnost oznámit jej povoláním úřadům (soudním či politickým) a co nejdříve pátrat po pachatelích. Přestupitel zákonů přistižený při činu měl být zatčen a neprodleně, nejdéle do 24 hodin měl být dodán k nejbližšímu příslušnému úřadu. Při své činnosti mělo četnictvo věnovat pozornost úřady vydaným popisům osob a odcizených věcí. Při významných událostech, jako jsou zabití, vraždy, loupeže, požáry, nálezy mrtvoly či zjištění známek zločinu, mělo četnictvo zpracovat oznámení příslušnému úřadu. V oznámení přesně uvést, co při ohledání zjistilo, co se dozvědělo od osob, jichž se věc týkala, nebo které byly nablízku.

Počet četnických pluků se s postupem času měnil. Například v roce 1854 dosáhl počtu devatenácti. Po odstoupení Alexandera von Bacha, představujícího tvrdý absolutismus, se ozývaly liberální hlasy volající po úplném rozpuštění všeobecně nenáviděného četnictva nebo alespoň o zrušení jeho vojenského charakteru. Z tohoto důvodu byl v roce 1860 redukován počet četnických pluků na deset a v Čechách, na Moravě a ve Slezsku poté působil pouze Četnický pluk č. 2. V souvislosti s redukcí počtu četnických pluků došlo i ke zjednodušení jejich organizační struktury, dříve tvořené křídly, četami a stanicemi, přičemž stanice o počtu 3 až 11 mužů byly nadále zřizovány pouze v sídlech okresních úřadů. To byl další krok postupného přibližování původně ryze vojenské organizace četnictva, celoplošně působící na svěřeném území, k politické správě jednotlivých teritorií. Je třeba uvést, že v místech, kde vykonávala bezpečnostní službu státní policie, nemělo četnictvo ani nadále působit.

Změny organizace četnictva pokračovaly v roce 1866, kdy bylo deset dosavadních četnických pluků nahrazeno patnácti **zemskými četnickými velitelskými** označovanými obdobně jako rušené pluky číslem a místem působení. Například se jednalo o Zemské četnické velitelství č. 2 pro Čechy se sídlem v Praze a Zemské četnické velitelství č. 4 pro Moravu a Slezsko se sídlem v Brně. Po Rakousko-Uherském vyrovnání bylo ještě roku 1867 v Uhrách jako takových četnictvo zcela zrušeno. To se projevilo ve snížení počtu zemských četnických velitelství pouze na sedm. V následujícím roce došlo k převedení četnictva z podřízenosti říšskému ministerstvu války do podřízenosti rakouskému **ministerstvu pro zemskou obranu**. Pozůstatky po původní vojenské organizaci četnictva spočívající v dosavadním členění zemských četnických velitelství na křídla a čety byly odstraněny v roce 1872 a nahrazeny vznikem **oddělení**. Roku 1873 došlo ke sjednocení organizačního uspořádání četnictva se státní politickou správou. V důsledku toho došlo opět ke zvýšení počtu zemských četnických velitelství. V Čechách zajišťovalo výkon bezpečnostní služby Zemské četnické velitelství č. 2 se sídlem v Praze, na Moravě Zemské četnické velitelství č. 4 se sídlem v Brně a ve Slezsku Zemské četnické velitelství č. 15 se sídlem v Opavě.

Po více než čtvrtstoletí trvajícím fungování četnictva došlo v jeho činnosti, ale i v jeho organizaci k takovým změnám, které vyvolaly potřebu změny právní úpravy. Oproti Prozatímnímu organickému zákonu

o četnictvu byl návrh nové zákonné úpravy stručnější. Obsahoval pouze základní ustanovení. Podrobnosti výkonu služby byly nadále upraveny pouze ve služební instrukci.

Zákon o c. k. četnictvu vztahující se na království a země zastoupené v říšské radě, tedy na Předlitavsko, č. 19/1876 ř. z., ze dne 26. února 1876 definoval četnictvo jako *sjednocený vojensky zřízený sbor strážný pro zachování veřejného pořádku, pokoje a bezpečnosti*. Zároveň došlo k odloučení četnického sboru od armády. Velením sboru byl pověřen **četnický inspektor**, jehož funkce vznikla již v roce 1868 po zrušení generální četnické inspekce. Podřízenost četnictva v nejvyšší instanci rakouskému ministerstvu pro zemskou obranu zůstala zachována. Přesto došlo k posílení vazeb na okresní a zemské politické úřady. Okresní politický úřad se stal služebním úřadem pro veškeré četnictvo v politickém okrese. Zákon stanovil, že soudy a státní zastupitelství jsou oprávněny přímo vyžadovat služeb četnictva, na rozdíl od ostatních úřadů, které vyžadovaly služeb četnictva prostřednictvím jeho služebního úřadu. Následně byla vyhlášena nová služební instrukce pro c.k. četnictvo rozvádějící vybraná zákonná ustanovení a podrobně upravující výkon služby.

Organizace četnického sboru byla v každé zemi tvořena **zemským velitelstvím četnictva** zabezpečujícím vojenské, ekonomické a administrativní záležitosti. Dále bylo členěno do **četnických oddělení** zahrnujících několik **okresních četnických velitelství** v sídlech okresních hejtmanství a řídicích jednotlivé **četnické stanice** v politickém okrese. Četnické stanice, které byly od počátku existence četnictva jediným výkonným článkem v organizaci sboru, byly obsazeny 2 až 16 četníky. V případě potřeby mohl být určitý okrsek svěřen k dohledu pouze jedinému četníkovi. Výjimku z působnosti četnictva i nadále tvořily obce s vlastním statutem, v nichž vykonávaly bezpečnostní službu policejní úřady. Od doby účinnosti tohoto zákona se přestala u Předlitavského četnictva vyskytovat jízda.

K poslední změně právní úpravy rakouského četnictva došlo v roce 1895 zákonem č. 1/1895 ř. z., ze dne 25. prosince 1894. Nová právní úprava byla téměř totožná s úpravou předchozí. Předlitavské četnictvo bylo i nadále jednotným vojensky zřízeným strážním sborem určeným pro zachování veřejného pořádku, pokoje a bezpečnosti. V době válečné mohlo být četnictvu svěřeno i plnění zvláštních vojenských úkolů.

Při výkonu bezpečnostní služby bylo četnictvo podřízeno okresním a zemským politickým úřadům. Vztah k soudům a státním zastupitelstvím, které mohly na rozdíl od ostatních civilních a vojenských úřadů vyžadovat služeb četnictva přímo, zůstal nezměněn. Podrobnosti výkonu služby obdobně jako v předchozím období upravovala nově

Vzorec přísahy

c. k. četníků (důstojníků i mužstva).

Přisahám slavně Bohu Všemohoucímu, Jeho Apoštolskému Veličenství, Nejjasnějšímu knížeti a Pánu, **Františkovi Josefovi Prvnímu**, z Boží milosti císaři Rakouskému, králi Českému atd. atd. atd., Apoštolskému králi Uherskému, a schváleným zákonům, vlastní věrnost a oddanost.

Přisahám, že chci povinnosti, které na mne, jakožto c. k. četníka (důstojníka četnického), v příčině služby, pro zachování veřejného pořádku, pokoje a bezpečnosti, podle příslušné instrukce náležejí, a povinnosti, které na mne, jako na vojáka, podle zákonů a předpisů vojenských náležejí, nebo povinnosti, zvláště naznačené, svědomitě plnit, při tom vždy jen největší prospěch služby, Jeho Veličenství, a státu, na zřeteli míti, zákonů, jakož i příkazů, které mne dojdou od úřadů, k tomu ustanovených, od mých představených a vyšších, ochotně poslušen býti a tajemství služební věrně zachovávat.

Čehož mi dopomáhej Bůh!

..... dne 1

N. N.,
četník (poručík).

Že tato přísaha dnešního dne v naší přítomnosti byla vykonána, potvrzujeme tímto.

(Datum.)

N. N.,
(major, zemský velitel četnický).

N. N.,
(nadporučík).

vydaná služební instrukce. V otázkách výcviku a kontroly služby bylo četnictvo podřízeno svým vojenským představeným, v nejvyšší instanci ministrovi zemské obrany. Ten byl při opatřeních bezpečnostního rázu vázán dohodou s ministrem vnitra. Při ministerstvu zemské obrany byl za účelem udržování vojenské služby a kázně v četnickém sboru ustanoven **četnický inspektor**.

Četnictvo bylo v rámci jednotlivých zemí vojensky, hospodářsky a administrativně samostatné. Řídilo jej v úzké součinnosti se zemskou politickou správou **zemské četnické velitelství**, u kterého bylo za účelem výcviku četnického sboru zřízeno **doplňovací oddělení**. Zemská četnická velitelství byla i nadále označována pořadovými čísly. Například: č. 2 pro Čechy, č. 4 pro Moravu a č. 10 pro Slezsko. Obvod zemského četnického velitelství se dále členil na **četnická oddělení**. Ta zahrnovala obvody několika politických okresů, v nichž působila **okresní četnická velitelství**, tvořená ze stanic v sídlech okresních politických úřadů, které byly služebním úřadem pro **četnické stanice** z celého politického okresu. Četnické stanice, jako jediné výkonné součásti, pak byly dle potřeby zřizovány ve větších, průmyslových nebo jinak důležitých osadách. Početní stavy četníků na jednotlivých stanicích se pohybovaly od 1 do 20.

Působnost četnictva se stejně jako předtím nevztahovala na města s vlastním statutem, v nichž výkon bezpečnostní služby prováděly městské nebo státní policejní úřady prostřednictvím stráží bezpečnosti.

Rakouská četnická správa se v roce 1918 loučila s doposud rakousko-uherskými četníky následujícími slovy: „S četnictvem přejímají nové národní státy velmi cenné dědictví. Ve svém vlastním zájmu měly by mu věnovat zaslouženou péči a pozornost, neboť tím si zajišťují svou bezpečnou budoucnost.“

Autor

G e s e z
und
Dienst-Instruction
für die
k. k. Gendarmerie
der
im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder.

W i e n.

Aus der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei.

1876.